

Дипломатичне право (Інше)

УДК 341.7

Яковюк Іван Васильович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Yakovyuk Ivan

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of European Union Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Воротиленко Катерина Олексіївна

*студентка Міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Vorotylenko Kateryna

*Student of the International Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law University*

Малюк Вікторія В'ячеславівна

*студентка Міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Maliuk Viktoriia

*Student of the International Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law University*

ЖІНКИ НА ДИПЛОМАТИЧНИХ ТЕРЕНАХ

WOMEN IN THE DIPLOMATIC SPHERE

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питання про розширення прав та можливостей жінок у дипломатії - престижній галузі, яка тривалий час чинила опір приходу жінок. У світі, де стереотипи стосовно ролей чоловіків та жінок все ще домінують, жінки зазнають значних обмежень у праві вибору професії, а також у доступі до керівних посад у різних сферах суспільного життя, зокрема і в дипломатичній.

У статті аналізуються чисельні проблеми, з якими зіштовхуються жінки-дипломатки у своїй роботі і які обтяжують їх стан, а саме: дискримінація на робочому місці, складнощі у поєднанні професійної кар'єри та сімейного життя, через що доволі частими є випадки розлучень, а також складність балансування між традиційними ролями у сім'ї та складними вимогами сучасного світу.

Досліджено історичні та соціокультурні чинники, які вказували на таку дискримінацію, а також розглянуто сучасні тенденції у цій сфері, зокрема, ініціативи окремих країн та міжнародних організацій щодо підвищення рівня гендерної рівності у дипломатії. Також звернено увагу на невідповідність законодавчого закріплення до реальної практики з питання гендерної рівності в Україні на прикладі дипломатичної сфери діяльності.

Крім цього було визначено, що завдяки своїм природнім можливостям жінки є важливою складовою дипломатичного корпусу на сучасному етапі. Вони є уважними до дрібниць і можуть використовувати свої здібності у переговорах та медіації, що, безумовно, позитивно позначається на зовнішній політиці конкретної країни. Їм відносно легше знайти спільну мову з жінками-дипломатками, які представляють іншу сторону переговорів.

Крім того, наведено конкретні приклади жінок, враховуючи і дипломаток, з різних країн, які стали піонерами для інших жінок у цій непростій сфері. Звернено увагу на їх роль та досягнення у поступовому

зменшенню опору прийняття жінок на високі дипломатичні посади. Завдяки їх сумлінній праці та витримці спостерігається зростання рівня довіри до жінок на дипломатичній службі.

Загалом, стаття має важливе значення для всіх, хто зацікавлений у підвищенні гендерної рівності та підтримці рівних можливостей для жінок у різних сферах суспільного життя, зокрема і в дипломатичній.

Ключові слова: дипломатія, зовнішня політика, жінки-дипломатки, гендерна рівність.

Summary. The article is devoted to the issue of women's empowerment in diplomacy, a prestigious field that has for a long time resisted women's entry. In a world where stereotypes about the roles of men and women still dominate, women face significant restrictions on their right to choose a profession and access to leadership positions in various spheres of public life, including diplomacy.

The article analyzes the numerous problems that women diplomats face in their work and which aggravate their situation, namely: discrimination in the workplace, difficulties in combining professional career and family life, which leads to divorce, and the difficulty of balancing traditional family roles with the complex demands of the modern world.

The author examines the historical and socio-cultural factors that led to such discrimination, as well as current trends in this area, in particular, initiatives of individual countries and international organizations to increase the level of gender equality in diplomacy. Attention is also drawn to the discrepancy between the legislative framework and actual practice on gender equality in Ukraine on the example of the diplomatic sphere.

In addition, it was determined that due to their natural capabilities, women are an important component of the diplomatic corps at the present stage. They are

attentive to details and can use their abilities in negotiations and mediation, which certainly has a positive impact on the foreign policy of a particular country. It is relatively easier for them to find a common language with women diplomats representing the other side of the negotiations.

In addition, specific examples of women, including diplomats, from different countries who have become pioneers for other women in this challenging field are given. Attention is drawn to their role and achievements in gradually reducing the resistance to the admission of women to high diplomatic positions. Thanks to their diligent work and endurance, the level of trust in women in the diplomatic service is growing.

In general, the article is important for anyone interested in promoting gender equality and supporting equal opportunities for women in various spheres of public life, including diplomacy.

Key words: *diplomacy, foreign policy, women diplomats, gender equality.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. У наш час жінки все більше прирівнюються у своїх правах та свободах до чоловіків, але все ще залишаються сфери, які не поспішають полишити своїх консервативних поглядів на їх залучення. Однією з таких професій є дипломатія. Історія дипломатії свідчить про те, що жінки іноді займали офіційні дипломатичні посади до XIX століття, щоправда як правило їхній вплив був неформальним. Наприкінці XIX ст. жінкам не дозволяли обіймати дипломатичні посади. Поступово роль дружини дипломата була інституціоналізована, і жінки змогли продовжували виконувати неформальну дипломатичну роботу. Дослідження діяльності окремих міністерств закордонних справ свідчать про боротьбу, яка точилася за відкриття доступу жінкам до дипломатичної служби, посади, які

вони можуть обіймати, а також шляхи подолання бар'єрів на шляху до рівності між чоловіками і жінками в цих установах.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження зарубіжних авторів з означеної проблематики характеризуються широким спектром: роль жінки в національній дипломатії (С. James, N. Biltekin [1], Н. L. Calkin [2]); жінки і дипломатичні переговори (G. Hanotin [3]), дружина дипломата (К. Nickman [4]), гендер і дипломатія (J. Daybell [5], С. Enloe [6], V. Hughes [7]). Поступово ця тенденція проявляється і у вітчизняних дослідженнях, зокрема в наукових працях І. Грабовської [8], О. Захарової, Т. Марценюк [9], М. Окладної [10], В. Ткаченко [11], Г. Шелест [12] та інших, щоправда у наукових пошуках українських авторів переважає гендерний аспект проблеми. Тому можна вважати, що аналіз сучасної ролі жінок в дипломатичному житті України вітчизняними науковцями розглянуто поверхово, що надає актуальності дослідженню.

Метою даної статті є розгляд ролі та впливу жінок-дипломаток на міжнародну політику та визначення сучасного стану проблем дотримання принципу гендерної рівності жінок стосовно їх участі в дипломатичному житті України.

Виклад основного матеріалу. На національному рівні гендерна рівність гарантована Конституцією України [13], Кодексом законів про працю України [14], а також Законами України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [15], «Про державну службу» (далі – ЗУ «Про державну службу») [16]. Крім цього, Україна ратифікувала Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [17] і приєдналась до «Декларації тисячоліття» ООН, тим самим визначивши для себе забезпечення і втілення гендерної рівності як один з пріоритетів державної політики

[18]. Так, відповідно до статті 4 ЗУ «Про державну службу» право на державну службу мають громадяни України незалежно від статі.

Жінки на дипломатичних теренах відіграють важливу роль у забезпеченні миру та підтриманні стабільності в світі. Вони працюють на різних рівнях дипломатичної діяльності, включаючи посади посла, консула, радника з питань безпеки, економіки тощо. Їх присутність у дипломатичних місіях сприяє розв'язанню конфліктів та зменшенню напруженості в світі. Вони використовують навички ведення переговорів, дипломатичного тиску та медіації для розв'язання міждержавних проблем. Крім того, дедалі частіше жінки на дипломатичних посадах представляють свої країни у міжнародних організаціях, позитивно впливаючи на прийняття рішень та формування політики, що стосується світових проблем, зокрема боротьби зі зміною клімату, боротьби з тероризмом та глобалізація економіки.

Жінки на дипломатичних посадах є прикладом для жінок в інших сферах суспільного життя, сприяючи зміні стереотипів про дипломатію як виключно чоловічу сферу. Це може сприяти збільшенню кількості жінок на дипломатичних посадах та покращенню їх репрезентації у міжнародних відносинах.

У певних ситуаціях жінки можуть мати перевагу перед чоловіками на дипломатичних посадах. Так, у ситуаціях, коли необхідно вести переговори з жінками-лідерами або у справах, пов'язаних з правами жінок та гендерною рівністю. Зокрема, в ООН жінки відіграють важливу роль у дипломатії, особливо у питаннях гендерної рівності та захисту прав жінок.

Роль жінок та їх вплив на міжнародну політику є позитивним і він постійно зростає. Жінки забезпечують гендерну рівність в політичній, економічній та соціальній сферах, сприяють сталому розвитку та змінюють стереотипи щодо гендерної ролі. Вони можуть бути дуже прискіпливими та більш уважними до деталей при виконання своїх обов'язків.

Разом з тим, є ряд проблем, з якими можуть стикатися жінки. Не дивлячись на нормативне закріплення гендерної рівності, на практиці вони часто стикаються з упередженим ставленням. Їм складніше поєднувати професійні та родинні обов'язки. Часто керівники не бажають брати жінок на високі посади в дипломатичних установах через наявність дітей. Вважається, що діти можуть відволікати їх від роботи, що не лише негативно позначається на їх кар'єрі, але й може мати негативні наслідки для країни, яку вони представляють.

Європейські уряди одними з перших звернули увагу на цю проблему, розробивши «family-friendly policies» – політику, яка допомагає співробітникам легше знаходити баланс між сім'єю та роботою та виконувати як сімейні, так і службові обов'язки без шкоди для обох сфер. Як зазначають деякі дослідники, інколи для того, щоб допомогти жінці виконувати свою роботу посла більш ефективно, треба подумати про можливості працевлаштування для її чоловіка [19, с.1]. Проте, у багатьох країнах, зокрема в Україні, проблема працевлаштування подружжя залишається не вирішеною.

Якщо здійснити екскурс в історію, то у Великій Британії до жовтня 1946 р. для внутрішньої державної служби та до 1973 р. – для дипломатичної служби діяв Шлюбний закон, який забороняв одруженим жінкам вступати на державну службу і вимагав від жінок-держслужбовців звільнитися, окрім передбачених законом винятків) [20].

І до сьогодні все ще залишаються проблемою консервативні погляди на роль жінок у шлюбі. На них часто лягають не тільки професійні, але й більшість домашніх обов'язків. У зв'язку з цим через постійне напруження вони можуть обрати щось одне: сім'ю або кар'єру. Слід пригадати доволі поширену думку про те, що за успішним чоловіком дипломатом стоїть жінка, а за успішною жінкою дипломаткою - розлучення. Кількість розлучених і

самотніх жінок серед дипломаток, особливо старшого дипломатичного складу, свідчить про серйозні вади у цій сфері і недостатність правового врегулювання, а також недостатнім контролем з боку відповідних органів за дотриманням принципу рівності. Близько 75 % жінок-дипломаток станом на 2012 р. були або незаміжніми, або розведеними, або перебували у шлюбі, але працювали за кордоном без супроводу і підтримки своїх чоловіків. Хоча зараз ситуація покращується, але такі проблеми все ще залишаються [12, с.18].

Досить цікавим є дослідження «Гендерних особливостей дипломатичної служби в Україні та світі», підготовлене Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) у рамках проекту Рівні можливості для жінок і чоловіків у політиці, бізнесі та громадському житті». З 1991 р. було всього три жінки, які обіймали посаду заступника міністра закордонних справ або рівнозначну їй посаду (заступника Державного секретаря України): Н. Зарудна, Н. Галібаренко, О. Зеркаль. На посадах послів та представників України при міжнародних організаціях – лише шість жінок. За останні роки ця статистика стала набагато кращою і все більше жінок починають займати високі посади. На момент проведення досліджень у 2015 р. за 24 роки незалежності України лише вісім жінок обіймали посади голів дипломатичних представництв за кордоном, а саме: Н. Ковальська, С. Станік, Н. Зарудна, О. Слюсаренко, Т. Іжевська, Т. Саєнко, Н. Галібаренко та І. Огнівець.

Відповідно до ч.3 ст.14 ЗУ «Про дипломатичну службу» Надзвичайний і Повноважний Посол України, Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві, Постійний представник України при міжнародній організації, Представник України при міжнародній організації, Глава Місії України при міжнародній організації призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України за поданням Міністра закордонних справ. Саме глава держави відповідає за кадрову політику на вищих щаблях дипломатичної

служби. У зв'язку з цим досить цікаво виглядає статистика, наведена в дослідженні експертів МЦПД. За їх підрахунками, відсоток жінок, призначених на вищі дипломатичні посади за кордоном, був наступним: при президенті Л. Кравчуку – 0 %, Л. Кучмі – 1,9 %, В. Ющенко – 3,7 %, В. Януковича – 1,8 %, П. Порошенко – 6,1 %, В. Зеленському – 7,4 % [9, с. 14].

Крім цього серйозною проблемою залишаються випадки ігнорування проявів гендерної нерівності або ж ситуації, коли самі жінки терплять таке ставлення через побоювання створення більших проблем або ж через невіру у те, що ситуацію можна виправити. Замовчування не покращує ситуації і лише публічне озвучення проблеми здатне внести хоча б якісь корективи у пришвидшенні прийняття рішень. При цьому треба враховувати те, що особливості соціо-культурного середовища сильно впливають на сприйняття та реагування на такі вади.

Ми вважаємо, що для ефективної боротьби з гендерною нерівністю необхідно створити систему захисту прав жінок, яка включатиме механізми правової підтримки, профілактики та реагування на порушення, а також створити спеціальний орган, який здійснював би нагляд за цими механізмами та дотриманням принципу гендерної рівності. Необхідно проводити інформаційну та освітню роботу, спрямовану на формування свідомого та толерантного ставлення до проблем гендерної нерівності. Важливо залучати до діалогу з цього питання представників різних груп населення, включаючи жінок, чоловіків, психологів, представників органів влади, громадських організацій та засобів масової інформації. Також важливо визнавати та відзначати досягнення жінок в різних галузях, щоб стимулювати їхню активність та розвиток в суспільстві. Всі ці заходи допоможуть покращити ситуацію з гендерною нерівністю та створити більш справедливе та рівноправне суспільство.

Серед українських дипломаток першою жінкою, яку було призначено українським послом, стала Н. Ковальська. Її дипломатична кар'єра почалась у 1960-х роках. З 1970 р. вона працювала у МЗС України, у 1998–2000 роках була Надзвичайним і Повноважним Послом України у Швейцарській Конфедерації і Князівстві Ліхтенштейн, у 1998–2003 роках – Надзвичайним і Повноважним Посол України у Ватикані [11]. Її приклад доводить, що жінки здатні ефективно працювати у зовнішньополітичній сфері.

Не менш визначними особистостями є С. Р. Станік та Н. М. Зарудна. С. Станік з 2001 по 2005 роки була постійним представником України в Європейській Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії), була Постійним Представником України при Раді Європи та Надзвичайним і Повноважним Послом України в Швейцарській Конфедерації [21].

Н. Зарудна також має багато досягнень. Протягом 1992–1993 років вона піднялась з посади другого секретаря Міністерства закордонних справ на посаду першого секретаря. Протягом у 2003–2004 років вона була Послом з особливих доручень, у 2004–2008 роках – Надзвичайним і Повноважним Посол України в Королівстві Данія, від 2008 – у Німеччині [22].

Видатною постаттю у дипломатії Великої Британії періоду Першої світової війни була Гертруда Белл, яка стала першою жінкою-офіцером військової розвідки Британської імперії, займалася політичною діяльністю, а також захоплювалася археологією. У роки Першої світової війни вона працювала у відомстві, що займалося підрахунком поранених та зниклих безвісти, спочатку у Франції, потім у Лондоні. Згодом її запросили до Каїру, де вона працювала в Арабському бюро. У 1921 р. В. Черчіль запросив 40 експертів з Близького Сходу на конференцію щодо майбутнього країни, серед яких була єдина жінка – Г. Белл. Історія Г. Белл довела, що жінки мають інтелектуальні

здібності та досвід, щоб займатися політикою і розвідкою на професійному рівні [23].

Не менш видатною постаттю є Анна Елеонора Рузвельт, яка була дружиною президента США Ф. Д. Рузвельта, відомою американською громадською діячкою та правозахисницею. Вона відігравала важливу роль у кар'єрі свого чоловіка, особливо після того, як він через хворобу став інвалідом. Завдяки статусу першої леді, Е. Рузвельт активно пропагувала Новий курс та інші реформи Рузвельта. У 1939 р. її популярність навіть перевищила популярність її чоловіка, а у 1941 р. вона була призначена заступником міністра оборони та здійснювала поїздки до місць дислокації американських військ під час Другої Світової війни. Елеонора Рузвельт також була серед засновників організації Freedom House та працювала над створенням ООН. Вона була делегатом Асамблеї ООН та головою комітету, який розробляв Загальну декларацію прав людини. Такі досягнення зробили її однією з найбільш впливових жінок своєї епохи, недарма її називали «Першою леді всього світу» [24].

Ще однією відомою постаттю є Ширін Ебаді – це іранська юристка та колишня суддя, яка створила Центр захисту прав людини в Ірані. За свою видатну діяльність у цій сфері, вона отримала Нобелівську премію миру в 2003 р. Ширін стала першою жінкою-мусульманкою та першою іранкою, яка була нагороджена такою високою премією.

Варто також згадати про Марію Єву Дуарте де Перон (Євіта Перон), яку її чоловік президент Аргентини Хуан Перон висунув на посаду віце-президента [25]. З 6 червня по 22 серпня 1947 р. вона здійснила європейське турне, зустрівшись із найвідомішими політичними, громадськими та релігійними діячами: Салазар, Франко, папа Пій XII, державний секретар США Дж. Маршалл, президенти: В. Оріоль (Франція), Еге. Ді Нікола (Італія), О. Кармона

(Португалія), Ф. Еттерс (Швейцарія), Г. Дутра (Бразилія), Л. Б. Беррес (Уругвай), глави урядів: Де Гаспері (Італія) та Ж. Бідо (Франція).

Висновки. У підсумку можна зазначити, що жінки займають все більш важливе місце на дипломатичних теренах, демонструючи свою професійність та лідерські якості. На їх шляху виникає багато перешкод, таких як невідповідність реальності законодавства та стереотипи, але історія демонструє багато видатних жінок, які здобували успіхи в різних сферах, включаючи політику та захист прав людини. Г. Белл, Е. Рузвельт, Є. Перон, Ш. Ебаді, Н. К. Ковальська, С. Р. Станік, Н. М. Зарудна – це лише декілька прикладів жінок, які досягли значних успіхів на дипломатичному полі. Всі ці жінки своїм прикладом яскраво демонструють, що жінки повинні мати рівні з чоловіками права займатися цією сферою діяльності. Дана тема потребує детального дослідження та впровадження більш ефективних механізмів контролю за дотриманням гендерної рівності.

Література

1. Biltekin N. The performance of diplomacy : the residence, gender and diplomatic wives in late twentieth-century Sweden. Women, diplomacy and international politics since 1500 / [ed] Glenda Sluga, Carolyn James, Routledge, 2015. P. 254-268. (дата звернення: 19.03.2023).
2. Calkin H.L. Women in the Department of State. Their Role in American Foreign Affairs, Washington: US Government Printing Office, 1978. (дата звернення: 19.03.2023).
3. Hanotin G., Poumarède G. (dir). La Diplomatie-monde. Autour de la paix d'Utrecht [Histoire de la diplomatie et des relations internationales]. Paris: Pedone, 2019. P. 511-530. (дата звернення: 19.03.2023).

4. Hickman K. Daughters of Britannia: The Lives and Times of Diplomatic Wives. London: HarperCollins, 1999. 323 p. (дата звернення: 19.03.2023).
5. Daybell J. Gender, Politics and Diplomacy: Women, News and Intelligence Networks in Elizabethan England. In: Adams, R., Cox, R. (eds) Diplomacy and Early Modern Culture. Early Modern Literature in History. Palgrave Macmillan. London, 2011. Doi: https://doi.org/10.1057/9780230298125_7 (дата звернення: 19.03.2023).
6. Enloe C. Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics. University of California. 2014. P. 464 URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt6wqbn6> (дата звернення: 19.03.2023).
7. Hughes V. Women, Gender, and Canadian Foreign Policy, 1909–2009. British Journal of Canadian Studies. 2010. 23(2). P. 159–178. Doi: 10.3828/bjcs.2010.9; URL: <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/10.3828/bjcs.2010.9> (дата звернення: 19.03.2023).
8. Грабовська І. Україна – простір гендерних утопій чи реальних проблем? // Сучасність. 2002. № 6. С. 71-79. (дата звернення: 19.03.2023).
9. Захарова О., Марценюк Т. Дипломати та дипломатки: гендерні аспекти дипломатичної служби в Україні та у світі. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). 2015. URL: https://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zh_nki_v_diplomat_nutr_osch_.pdf (дата звернення: 27.03.2023).
10. Окладна М.Г., Менькова Л.С., Жінка на дипломатичній службі: історія, проблеми та перспективи. Право та інноваційне суспільство: електрон. Наук. Вид. 2020. № 2 (15). С. 40-46. Doi: 10.37772/2309-9275-2020-2(15)-7;

URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/c0d195c5-1192-47de-bd88-5df3a73be61f/content> (дата звернення: 19.03.2023).

- 11.Ткаченко В. І. Ковальська Ніна Климівна // Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-9053> (дата звернення: 27.03.2023).
- 12.Габер Є., Шелест Г. Чи готова Україна до феміністичної зовнішньої політики? URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20018-20230210.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).
- 13.Конституція України документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020, підстава — 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 19.03.2023).
- 14.Кодекс законів про працю України документ 322-08, чинний, поточна редакція — Редакція від 27.01.2023, підстава — 2839-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 19.03.2023).
- 15.Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків документ 2866-IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 31.03.2023, підстава — 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 19.03.2023).
- 16.Закон України «Про державну службу» документ 889-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 31.03.2023, підстава — 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 19.03.2023).

17. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок документ 995_207, чинний, поточна редакція — Редакція від 06.10.1999, підстава — 995_794. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 19.03.2023).
18. Декларація, Резолюція від 08.09.2000 № 55/2, «Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00044> (дата звернення: 19.03.2023);
19. Family-Friendly Policies, Redesigning the Workplace of the Future URL: [Family-friendly-policies-EN.pdf](#) (дата звернення: 01.04.2023).
20. Women in the Civil Service — History. URL: <https://www.civilservant.org.uk/women-history.html> (дата звернення: 24.03.2023).
21. Станік Сюзанна Романівна, суддя Конституційного Суду України у відставці. URL: <https://ccu.gov.ua/suddya/stanik-syuzanna-romanivna> (дата звернення: 28.03.2023).
22. Кудряченко А. І. Зарудна Наталія Миколаївна // Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: <https://esu.com.ua/article-15611> (дата звернення: 28.03.2023).
23. Мотрук С. Дипломатична діяльність Гертруди Белл під час першої світової війни. Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини. 2021. 9/6. С. 263-265. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/10950/10849> (дата звернення: 15.03.2023).

- 24.Елеонора Рузвельт – жінка, якою захоплювались. 2020. URL: <https://yolkki.ru/uk/tehnika/eleonora-ruzvelt-zhenshchina-kotoroi-voshishchalis-stranicy-istorii/> (дата звернення: 16.03.2023).
- 25.Набока М., Єрмилко Г. Жінки, що стали першими. Радіо Свобода. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29255416.html> (дата звернення: 17.03.2023).

References

1. Biltekin N. The performance of diplomacy : the residence, gender and diplomatic wives in late twentieth-century Sweden. Women, diplomacy and international politics since 1500 / [ed] Glenda Sluga, Carolyn James, Routledge, 2015. P. 254-268. (accessed on March 19, 2023).
2. Calkin H.L. Women in the Department of State. Their Role in American Foreign Affairs, Washington: US Government Printing Office, 1978. (accessed on March 19, 2023).
3. Hanotin G., Poumarède G. (dir). La Diplomatie-monde. Autour de la paix d'Utrecht [Histoire de la diplomatie et des relations internationales]. Paris: Pedone, 2019. P. 511-530. (accessed on March 19, 2023).
4. Hickman K. Daughters of Britannia: The Lives and Times of Diplomatic Wives. London: HarperCollins, 1999. 323 p. (accessed on March 19, 2023).
5. Daybell J. Gender, Politics and Diplomacy: Women, News and Intelligence Networks in Elizabethan England. In: Adams, R., Cox, R. (eds) Diplomacy and Early Modern Culture. Early Modern Literature in History. Palgrave Macmillan. London, 2011. doi: https://doi.org/10.1057/9780230298125_7 (accessed on March 19, 2023).
6. Enloe C. Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics. University of California. 2014. P. 464 URL:

- <https://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt6wqbn6> (accessed on March 19, 2023).
7. Hughes V. Women, Gender, and Canadian Foreign Policy, 1909–2009. *British Journal of Canadian Studies*. 2010. 23(2). P. 159–178. doi: 10.3828/bjcs.2010.9; URL: <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/10.3828/bjcs.2010.9> (accessed on March 19, 2023).
 8. Hrabovska I. Ukraina – prostir hendernykh utopii chy realnykh problem? // *Suchasnist*. 2002. № 6. S. 71-79. (accessed on March 19, 2023).
 9. Zakharova O., Martseniuk T. Dyplomaty ta dyplomatyky: henderni aspekty dyplomatychnoi sluzhby v Ukraini ta u sviti. *Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen (MTsPD)*. 2015. URL: https://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zh_nki_v_diplomat_nutr_osch_.pdf (accessed on March 27, 2023).
 10. Okladna M.H., Menkova L.S., Zhinka na dyplomatychnii sluzhbi: istoriia, problemy ta perspektyvy. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo: elektron. nauk. vyd.* 2020. № 2 (15). S. 40-46. doi: 10.37772/2309-9275-2020-2(15)-7; URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/c0d195c5-1192-47de-bd88-5df3a73be61f/content> (accessed on March 19, 2023).
 11. Tkachenko V. I. Kovalska Nina Klymivna // *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak [ta in.] ; NAN Ukrainy, NTSh. K. : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy*, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-9053> (accessed on March 27, 2023).
 12. Haber Ye., Shelest H. Chy hotova Ukraina do feministychnoi zovnishnoi polityky? URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20018-20230210.pdf> (accessed on March 25, 2023).

13. Konstytutsiia Ukrainy dokument 254k/96-VR, chynnyi, potochna redaktsiia — Redaktsiia vid 01.01.2020, pidstava - 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (accessed on March 19, 2023).
14. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy dokument 322-08, chynnyi, potochna redaktsiia — Redaktsiia vid 27.01.2023, pidstava - 2839-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (accessed on March 19, 2023).
15. Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv dokument 2866-IV, chynnyi, potochna redaktsiia — Redaktsiia vid 31.03.2023, pidstava - 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (accessed on March 19, 2023).
16. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu sluzhbu» dokument 889-VIII, chynnyi, potochna redaktsiia — Redaktsiia vid 31.03.2023, pidstava - 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (accessed on March 19, 2023).
17. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhinok dokument 995_207, chynnyi, potochna redaktsiia — Redaktsiia vid 06.10.1999, pidstava - 995_794. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (accessed on March 19, 2023).
18. Deklaratsiia, Rezoliutsiia vid 08.09.2000 № 55/2, «Deklaratsiia tysiacholittia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00044> (accessed on March 19, 2023);
19. Family-Friendly Policies, Redesigning the Workplace of the Future URL: [Family-friendly-policies-EN.pdf](#) (accessed on April 01, 2023).

20. Women in the Civil Service – History. URL: <https://www.civilservant.org.uk/women-history.html> (accessed on March 24, 2023).
21. Stanik Siuzanna Romanivna, suddia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u vidstavtsi. URL: <https://ccu.gov.ua/suddya/stanik-syuzanna-romanivna> (accessed on March 28, 2023).
22. Kudriachenko A. I. Zarudna Nataliia Mykolaivna // Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak [ta in.] ; NAN Ukrainy, NTSh. K. : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2010. URL: <https://esu.com.ua/article-15611> (accessed on March 28, 2023).
23. Motruk S. Dyplomatychna diialnist Hertrudy Bell pid chas pershoi svitovoi viiny. Travnevi studii: istoriia, politolohiia, mizhnarodni vidnosyny. 2021. 9/6. S. 263-265. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/10950/10849> (accessed on March 15, 2023).
24. Eleonora Ruzvelt – zhinka, yakoiu zakhopliuvalys. 2020. URL: <https://yolkki.ru/uk/tehnika/eleonora-ruzvelt-zhenshchina-kotoroi-voshishchalis-stranicy-istorii/> (accessed on March 16, 2023).
25. Naboka M., Yermylko H. Zhinky, shcho staly pershymy. Radio Svoboda. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29255416.html> (accessed on March 17, 2023).